

Siirtymät avoimille työmarkkinoille

- tuottoa välityömarkkina- investoinneille?

Osatyökykyisten työllistämiseksi löytyy voimakkaat inhimilliset ja yhteiskunnalliset perusteet, joihin liittyy esim. oikeus työhön ja työnantajan eettinen vastuu. Harvemmin ajatellaan, että toiminta voi olla myös kansantaloudellisesti kannattavaa. Tästä löytyy viitteitä sekä koti- että ulkomaisissa selvityksissä.

Välityömarkkinoiden tuetuille työmarkkinoille työllistämisen kustannusten ja hyötyjen kertyminen ja jakaantuminen eri tasoille on silti moniulotteinen ja epäselvä kokonaisuus. Yksi tapa selkeyttää asiaa on tarkastella sitä investointinäkökulmasta, etenkin koska toimijoilla on hyvin erilaisia tarpeita ja odotuksia panostuksen takaisinmaksun luonteesta ja aikataulusta.

Eri näkökulmia taloudelliseen arviointiin

Yhteiskunnan tasolla tarkasteltuna on perusteltua ajatella työllistämiseen tarvittavaa investointia elinkaarilähtöisesti. Onhan jokaiselle jo lakiperusteisesti taattu tietty yhteiskunnan tarjoama perustoimeentulo ja peruspalvelut.

Työllistämisen prosessin alussa, kun päätoiminnan muodostavat valmentavat ja kuntouttavat toimenpiteet, yhteiskunnan panostusta voidaan arvioida vaihtoehtokustannuslaskelmien kautta. Tällöin työllistämisen prosessia verrataan vaihtoehtoihin toimintoihin, jotka yhteiskunta joutuisi joka tapauksessa järjestämään, kuten toimintakykyä ylläpitävät palvelut esimerkiksi osana sosiaali- ja terveyspalveluja.

Yksittäiselle työnantajalle on haasteellista sitoutua investointiin, jonka

tuotto-odotus on erittäin epävarma tai toteutuu ajallisesti hitaasti tai on jopa molempia. Kun työllistymisprosessi lähestyy avoimia työmarkkinoita, lyhenee myös investoinnin aika-akseli.

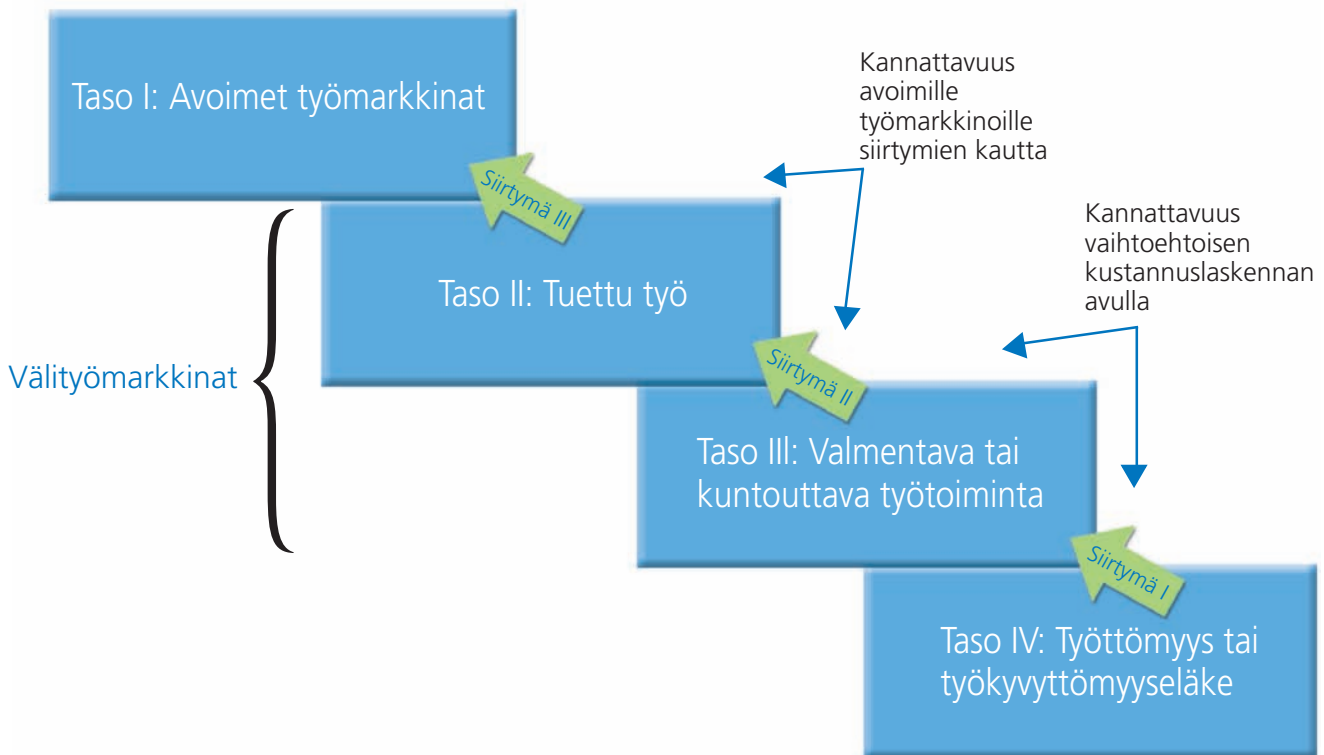
Yritykset käyttävät kannattavuudentarkastelussa mieluummin takaisinmaksuaikaa. Eri selvitysten perusteella näyttää selvältä, että sopivilla sopeuttamis- ja tukitoimenpiteillä voidaan osalle osatyökykyisistä mahdollistaa pitkäkestoinen ja menestyksellinen työura avoimilla työmarkkinoilla.

Työllistämisyksiköiden rooli

Paljon keskustelua käydään myös sen ympärillä, mikä rooli välityömarkkinoiden työllistämisyksiköillä pitäisi olla osatyökykyisten työllistämiseksi, pitäisikö niiden edistää ja toteuttaa vahvemmin osatyökykyisen henkilön siirtymistä avoimille työmarkkinoille.

Asiaa voi tarkastella moniportaisena, osittain rinnakkaisia toimintoja käsittävänä toimintaprosessina, joka pilkkoutuu hahmotettavissa oleviin osaprosesseihin. Toimintojen eri vaiheille voitaisiin tällöin asettaa omia tavoitteita ja mittareita, ja niille voidaan helpommin hakea malleja hyvistä käytännöistä myös muualta. (Katso kuva).

Mitä maksaa siirtymä välityömarkkinoilta avoimille?

Prosessi työttömyydestä tai työkyvyttömyyseläkkeeltä töihin avoimille työmarkkinoille voidaan jäsentää kolmeen siirtymään ja niiden välisiin vaiheisiin. Ensimmäinen välivaihe tarkoittaa työmarkkinoille valmentavaa ja kuntouttavaa työtoimintaa. Toinen välivaihe tarkoittaa avoimille työmarkkinoille tähtäävää tuettua työtä.

Yhteisesti näitä kaikkia kutsutaan välityömarkkinoiksi, joiden toimijat - esimerkiksi erityistyöllistämisen yksiköt - järjestävät osatyökykyiselle monia eri toimenpiteitä joko yksin tai yhteistyöverkoston kautta. Välityömarkkinoiden palvelujen haasteena on laatu ja toiminnan tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden seuraaminen. Näitä varten tarvittaisiin konkreettisia tavoitteita ja mittareita.

Esimerkiksi Ruotsissa on arvioitu, että Samhall-yhtiöstä, joka tarjoaa valtiollisesti tuettua työtä 20 000 henkilölle, jo kahdeksan prosentit vuosittainen siirtymä avoimille työmarkkinoille tekisi koko toiminnasta kannattavaa verrattuna siihen, että osallistujat olisivat jääneet työkyvyttömyyseläkkeelle.

Tutkijoille uusia näkökulmia

Jatkossa pitäisi entistä tarkemmin tutkia avoimille työmarkkinoille pääsyyn ja siellä pysymiseen edesauttavia mekanis-

meja ja toimintoja, kuten työhönvalmennustoimintaa. Toisaalta työmarkkinoille pääsystä ja siellä pysymisestä tarvitaan seuranta pidemmällä monien vuosien aikajänteellä.

Tutkimusta tarvitaan siitä, millaisia vaihtoehtoiskustannuksia yhteiskunnalle koituu, jos prosessin alkuvaiheen kuntouttavaa ja valmentavaa toimintaa ei tehdä oikea-aikaisesti. Lisää tietoa tarvitaan myös niistä syistä ja esteistä, mik-

si valmentava ja kuntouttava työtoiminta johtaa harvoin avoimille työmarkkinoille. Voisiko syynä olla esimerkiksi välityömarkkinoiden tahtotilan ja tavoitteellisuuden puute vai avoimien työmarkkinoiden tiedon puute ja asenteet?

Jukka Lindberg, Vates, kehittämisspäällikkö, työllistämisyksiköiden liiketoiminnallinen kehittäminen
jukka.lindberg@vates.fi

Yritykset haluavat lisää tietoa vammaisen työllistamisestä

■ VATES-säätiö on kysynyt toukokuussa 55 000 yritykseltä, mitä ne ajattelevat vammaisten työllistamisestä ja millaista tietoa niillä on yhteiskunnan tarjoamista tukimuodoista. Kyselyyn saatiin huikat 1528 vastausta ja yli 500 halusi heti lisätietoa aiheesta!

Kyselystä tulee lisätietoa elokuussa www.vates.fi -sivuille ja sähköpostitse VATES-uutiskirjeenä, jonka voi lukea samoilta nettisivuilta.

Kysely on osa Sitran rahoittamaa ja VATES-säätiön toteuttamaa selvitysprojektiä vammaisten työllistämisen kansantaloudellista merkitystä. Ohjausryhmässä ovat mukana mm. Elinkeinoelämän Keskusliitto ja Suomen Yrittäjät. Kyselyn toteutti Innolink Research Oy.

Selvitysprojekti sisältää toisena osana vammaisten työllistämisen kansantaloudellisen merkityksen pohdintaa tehtyjen tutkimusten ja käytettävissä olevien tilastojen valossa.